

Кулинич Ю.М.

аспірант кафедри фінансів

Національний університет харчових технологій

м. Київ

**Аналітична оцінка типу та якості розвитку
підприємств молочної промисловості України на прикладі
ПрАТ «Обухівський молочний завод»**

Анотація. В статті розглянуті поняття економічного розвитку підприємства, типів економічного розвитку, вимоги які необхідно ставити до підприємства для досягнення ним оптимального рівня і якості розвитку та здійснена аналітична оцінка типу розвитку підприємства молочної промисловості.

Ключові слова. Економічний розвиток, тип розвитку, підприємство, інтенсифікація, індекс, індикатор.

Аннотация. В статье рассмотрены понятие экономического развития предприятия, типы экономического развития, требования которые необходимо предъявлять к предприятия для достижения им оптимального уровня и качества развития и осуществлена аналитическая оценка типа развития предприятия молочной промышленности.

Ключевые слова. Экономическое развитие, тип развития, предприятие, интенсификация, индекс, индикатор.

Summary. The article deals with concept of economic development of the company, the types of economic development, the requirements that need to be present for the utility to achieve their optimum level and quality of development and implemented analytical evaluation of type of the enterprice's development.

Keywords. Economic development, type of development, enterprise, intensification, index, indicator.

Постановка проблеми. Розвиток є важливою передумовою ефективності функціонування вітчизняних підприємств, суттєвою перевагою у конкурентній боротьбі і запорукою успіху, а ринкове середовище його функціонування є відображенням стану та динаміки економічних процесів.

Слід зазначити вагомий внесок у вирішення окремих аспектів даної проблеми таких вітчизняних та іноземних науковців, як Ожегов С.І., Аістова М.Д., Базилевич Л.А., Кучин Б.Л., Пригожин І., Путянин Ю.А., Новик І.Б., Аккофф Р., Забродський В.А., Богатирьов І.О., Гапоненко А.Л., Афанасьєв Н.В., Рогожин В.Д., Черемісіна С.Г., Смірнов Е.А., Тейл Г. та ін. Проте, віддаючи належне науковій та практичній значущості праць названих авторів, необхідно підкреслити, що певне коло завдань концептуального, методологічного та методичного характеру потребує подальшого розвитку.

Постановка завдання. Завданням роботи є визначення сутності категорії економічний розвиток підприємства та аналітична оцінка типу економічного розвитку на прикладі ПрАТ «Обіхівський молочний завод».

Виклад основного матеріалу. У найзагальнішому вигляді розвиток визначається як необоротна, спрямована, якісна, закономірна зміна об'єктів будь-якої природи, матеріальних та ідеальних [5, с. 561]. Розвиток не є тотожним рухові (як зміні взагалі чи будь-якій зміні у просторі і часі).

Розвиток як економічна категорія є проекцією загальнонаукового розуміння розвитку на об'єкти економічної науки. Економічний розвиток підприємства слід досліджувати відповідно до вибраних принципів: використання для визначення закономірностей існування підприємств міждисциплінарного та системного підходів; визнання сучасного підприємства складною відкритою системою; зосередження уваги у дослідженні сучасного підприємства не лише на вивченні способів упорядкування економічних і соціальних процесів системи підприємства, а й на причинах нестабільності, не лінійності їхніх зв'язків із зовнішнім середовищем; своєчасне змінювання гносеологічних концепцій для забезпечення ефективності дослідження складних динамічних економічних і соціальних процесів [3].

Економічний розвиток підприємства, як самостійна категорія, характеризується такими ознаками: процесність, динамічність, цілеспрямованість, досягнення корисного ефекту, якісні і кількісні зміни структури функціонування, адаптивність (координованість з розвитком зовнішнього середовища), вплив чинників зовнішнього і внутрішнього середовища [1].

З метою досягнення оптимального рівня і якості розвитку перед підприємством повинні ставитися такі основні вимоги [4]:

- забезпечення високих темпів зростання випуску продукції;
- всезагальне підвищення рівня економічної ефективності виробництва і його інтенсифікація на цій основі;
- випуск якісної продукції, якій властиві високі споживчі властивості;
- досягнення найбільш повної відповідності між оптовими цінами на вироби і їх споживчою вартістю або ефективністю;
- випуск продукції в задані, прийнятні для споживачів терміни;
- випуску продукції в асортименті, номенклатурі і структурі, що вимагається споживачами цієї продукції.

Визначення типу економічного розвитку підприємства – складна і багатогранна проблема, що потребує нових рішень і викликає дискусії та розбіжності в її трактуванні. Оцінка типу економічного розвитку має особливо велике значення у зв'язку з формуванням систем управління об'єктами, що функціонують у нових умовах.

На нашу думку, досить універсальним підходом до визначення типу економічного розвитку підприємства можна вважати методику, що запропонована Петуховим Р.М. [2, с. 31-34]. Варто погодитися з його твердженням, що позитивної оцінки заслуговують ті галузі, ті підприємства, які зуміли домогтися найбільш високих темпів зростання випуску продукції при високій якості цього зростання. Під якісним ростом слід розуміти зростання, що досягається шляхом інтенсифікації виробництва.

Інтенсифікація – це процес, особливий спосіб розвитку, що спирається на

НТП, метою і результатом якого є підвищення економічної ефективності виробництва і збільшення на цій основі випуску продукції. На противагу цьому екстенсивний спосіб розвитку виробництва передбачає збільшення випуску продукції без підвищення ступеня віддачі застосовуваних у виробництві трудових і матеріальних ресурсів (тобто без підвищення рівня ефективності), а за рахунок їх абсолютного збільшення. Окремо розглядають ще один тип розвитку – детенсивний, за якого відбувається погіршення технічного та технологічного рівнів виробництва і підприємство поступово деградує.

У якості базових критеріїв аналізу та оцінки ефективності організаційно-економічного розвитку підприємств використовуються такі індекси: виробництва ($I_{ВП/РП}$) – розраховується як співвідношення рівня виробництва (реалізації) продукції з звітному періоді до його базової величини; сукупних витрат на виробництво і реалізацію продукції (I_B) – розраховується аналогічно попередньому показнику; рівня економічної ефективності ($I_{КЕ}$) – визначається на основі співставлення досягнутих результатів і витрат на їх досягнення, а також співвідношенням $I_{КЕ}/I_B$ (d_{ef}).

На основі визначених критеріїв, Р.М. Петухов виокремлює основні типи економічного розвитку (табл. 1).

Таблиця 1

Можливі моделі розвитку підприємств

Варіант розвитку	Значення економічних критеріїв				Тип розвитку
	$I_{ВП/РП}$	I_B	$I_{КЕ}$	d_{ef}	
1	2	3	4	5	6
1	$I_{ВП/РП} > 1$	$I_B < 1$	$I_{КЕ} > 1$	$d_{ef} > 1$	Інтенсивний, найбільш прогресивний розвиток
2	$I_{ВП/РП} > 1$	$I_B = 1$	$I_{КЕ} > 1$	$d_{ef} > 1$	Інтенсивний, (прогресивний) розвиток
3	$I_{ВП/РП} > 1$	$I_B > 1$	$I_{КЕ} > 1$	$d_{ef} > 1$	Переважно інтенсивний прогресивний розвиток
4	$I_{ВП/РП} > 1$	$I_B > 1$	$I_{КЕ} > 1$	$d_{ef} < 1$	Переважно екстенсивний мало прогресивний розвиток
5	$I_{ВП/РП} > 1$	$I_B > 1$	$I_{КЕ} < 1$	$d_{ef} < 1$	Екстенсивний регресивний розвиток
6	$I_{ВП/РП} > 1$	$I_B > 1$	$I_{КЕ} = 1$	$d_{ef} < 1$	Екстенсивний стабільний (регресивний) розвиток
7	$I_{ВП/РП} < 1$	$I_B < 1$	$I_{КЕ} < 1$	$d_{ef} < 1$	Детенсивний розвиток

Джерело: [2]

Наведена методика передбачає обчислення 4 аналітичних індикаторів по кожному з яких можна зробити окремий висновок, проте в сукупності дані показники дозволяють розробити ефективні заходи щодо підвищення ефективності розвитку підприємств молочної промисловості. На нашу думку, було б доречним спростити методику Р.М. Петухова прибравши з моделі d -коефіцієнт, оскільки його використання є недостатньо обґрунтованим, так як не несе в собі реальних економічних процесів, що буде висвітлено далі.

Перейдемо до практичного аналізу типу економічного розвитку. Для цього скористаємося статистичними даними підприємства молочної галузі ПрАТ «Обухівський молочний завод».

Першим індексом, який необхідно розрахувати для дослідження розвитку підприємств молочної промисловості є індекс виробництва молочної продукції. Але, беручи до уваги, що у ринковій економіці більш доречним є використання не обсягу виробленої, а обсягу реалізованої продукції пропонуємо розрахувати індекс реалізованої продукції (табл. 2).

Таблиця 2

Індекси реалізації продукції ПрАТ «Обухівський молочний завод»

Назва підприємства	Дохід (виручка) від реалізації, тис. грн.			Індекси виручки від реалізації		
	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2010/2009	2011/2010	2011/2009
ПрАТ «Обухівський молочний завод»	69944	96899	111466	1,385	1,150	1,594

Розраховано автором

Збільшення обсягів випуску продукції ПрАТ «Обухівський молочний завод» на 38,5% у 2010 році порівняно у 2009 р. і на 15% у 2011 році порівняно з 2010 відбулося в першу чергу за рахунок проведеної раніше заміни технологічного обладнання та модернізації ділянки виробництва твердих сирів. Було здано в експлуатацію сучасну камеру дозрівання та зберігання сиру, що дало можливість з року в рік нарощувати виробництво, забезпечити дотримання належних санітарно-гігієнічних норм, оптимально використовувати виробничі потужності.

Варто виокремити основні шляхи збільшення обсягів реалізації продукції,

які можна згрупувати наступним чином [6]:

1) керування ціною продажу. Крім традиційно застосовуваного методу – зростання відпускної ціни – компанії часто використовують інший підхід. Наприклад, тимчасове зниження ціни з метою зміцнення позицій у новому сегменті ринку;

2) збільшити обсяг реалізації можна також через управління мережею збуту, через яку продукція доходить до кінцевого покупця;

3) управління товарною пропозицією найчастіше призводить до збільшення реалізації компанії за рахунок зростання кількості проданих товарів;

4) управління просуванням в компанії, по суті, зводиться до використання методів маркетингу на підприємстві;

5) неабиякий вплив на реалізацію продукції має правильна політика держави (наприклад, пільгове кредитування) при якій господарство може прогнозувати вартісний об'єм виробництва продукції, а також ціну реалізації цієї продукції.

Наступним етапом реалізації індексного аналізу оцінки ефективності розвитку молочних підприємств є розрахунок індексів зміни витрат (табл. 3)

Таблиця 3

Індекс витрат на виробництво і реалізацію продукції

ПрАТ «Обухівський молочний завод»

Назва підприємства	Витрати на виробництво і реалізацію продукції, тис. грн.			Індекси витрат на виробництво і реалізацію продукції		
	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2010/2009	2011/2010	2011/2009
ПрАТ «Обухівський молочний завод»	50726	70108	81163	1,382	1,158	1,600

Розраховано автором

Аналізуючи дані таблиці 3 можна відзначити поступове збільшення витрат на виробництво ПрАТ «Обухівський молочний завод». Вирішення питання мінімізації витрат на виробництво є одним з ключових на виробничих підприємствах. Шляхи зниження витрат виробництва представлені складанням

плану заходів, які спрямовані на управління витратами. В нього увійдуть такі пункти: необхідно аналізувати можливості передачі на аутсорсинг різних дорогих процесів, потрібно оптимізувати технологічні процеси, важливо скорочувати витрати на оплату праці, необхідно також зменшувати витрати на побутові витрати, важливо знижувати витрати на рекламу, потрібна вертикальна і горизонтальна інтеграція.

Для об'єктивної оцінки якості розвитку підприємства Р.М. Петухов пропонує порівнювати зміну витрат зі змінами обсягів виробництва і реалізації продукції, що дозволить оцінити ефективність виробництва в кожному році досліджуваного періоду (табл. 4).

Таблиця 4

Індекси ефективності ПрАТ «Обухівський молочний завод»

Назва підприємства	Коефіцієнт ефективності			Індекси ефективності		
	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2010/ 2009	2011/ 2010	2011/ 2009
ПрАТ «Обухівський молочний завод»	1,379	1,382	1,373	1,002	0,994	0,996

Розраховано автором

Заключним етапом визначення типу економічного розвитку підприємства згідно досліджуваної методики є групування індексів відповідно до встановлених критеріїв (див. табл. 1). Висновок щодо типу економічного розвитку представлений за допомогою таблиці 5.

Таблиця 5

Оцінка ефективності розвитку ПрАТ «Обухівський молочний завод»

Назва підприємства	Значення оціночних індексів, 2010/2009			
	Ірп	Ів	Іке	Тип розвитку
ПрАТ «Обухівський молочний завод»	1,385	1,382	1,002	Переважно екстенсивний мало прогресивний
	Значення оціночних індексів, 2011/2010			
	Ірп	Ів	Іке	Тип розвитку
	1,150	1,158	0,994	Екстенсивний регресивний
	Значення оціночних індексів, 2011/2009			
	Ірп	Ів	Іке	Тип розвитку
1,594	1,600	0,996	Екстенсивний стабільний (регресивний)	

Розраховано автором

Висновки з проведеного дослідження. Аналітична оцінка типу економічного розвитку, запропонована Р.М. Петуховим, дозволяє нам говорити про переважно екстенсивний тип розвитку досліджуваного підприємства. Це вказує на збільшення обсягів виробництва внаслідок кількісного, а не якісного приросту факторів виробництва, насамперед зростання трудових ресурсів за незмінного якісного рівня технічної основи виробництва та інших факторів. Це, на нашу думку, є хоч і позитивним явищем, проте не найбільш оптимальним у середовищі обмежених трудових та матеріальних ресурсів.

Література:

1. Кифяк В. Теоретичні основи визначення категорії “розвиток підприємства” / В. Кифяк. // Економічний аналіз. – Тернопіль, 2011. – Вип. 8, ч. 2. – С. 190-194.
2. Петухов Р.М. Оценка эффективности промышленного производства: методы и показатели. – М.: Экономика, 1990.
3. Погорелов Ю.С. Категорія розвитку та її експлейнарний базис / Ю.С.Погорелов // Теоретичні та прикладні питання економіки. – К., 2012.
4. Раєвнева О.В. Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі: монографія / О.В. Раєвнева. – Х.: ІНЖЕК, 2006. – 496 с.
5. Философский энциклопедический словарь / Гл. редакция Л.Ф. Ильичев, П.Н. Федосеев, С.М. Ковалев, В.Г. Панов – М.: Сов. – Энциклопедия, 1983. – 840 с.
6. Фінансовий аналіз. Підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 392 с.